Koloniale wandeling Maarssen-Breukelen
Gouden oevers

Verhalen

Huis ten Bosch

Huis ten Bosch stamt uit de 14e eeuw. In 1628 werd het grondig her/verbouwd in Hollands-classicistische stijl door Pieter Beltens jr**.** (1606-1639). Hij kocht het oude kasteel in 1627. Dat kon hij zich veroorloven omdat zijn vader Pieter Beltens sr. (1565-1626) hem (en zijn zus) een groot vermogen naliet. Deze Pieter Beltens sr. was een vooraanstaande koopman die na de Spaanse verovering van Antwerpen in 1585 naar Amsterdam was gevlucht. Hij was een van de eerste directeuren van en een grote investeerder in de West-Indische Compagnie (WIC). De WIC was in 1621 opgericht in Amsterdam en kreeg van de Staten-Generaal het monopolie op de handel tussen de Republiek der Verenigde Nederlanden, West-Afrika en de Amerika's. Alle handelaren moesten daardoor via haar werken. De gezamenlijke handelsonderneming handelde in tropische producten, vooral suiker, maar steeds meer ook in mensen. Aan de slavenhandel dankt zij tegenwoordig haar slechte naam. Pieter Beltens jr. trouwde in het jaar dat hij Huis ten Bosch kocht met Constantia Coymans (1607-1673). Ook dat huwelijk droeg bij aan zijn rijkdom. Zijn vrouw was afkomstig uit een eveneens uit Antwerpen gevluchte en in Amsterdam terecht gekomen steenrijke bankiers- en koopmansfamilie. Constantia's vader, Balthasar Coymans (1555-1634) stortte zich eind 16e eeuw in de uiterst riskante handel op Azië. Hij was met 18.000 gulden ook een van de grote investeerders in de Verenigde Oost-Indische Compagnie, de VOC, opgericht in 1602. Onder druk van de overheid bundelden de handelaren op Azië hun krachten in die organisatie. De VOC kreeg van de overheid het alleenrecht op de vaart en handel op Azië. De handelsonderneming mocht bovendien ook oorlog voeren tegen Europese concurrenten en machthebbers in Azië, en daar gebieden veroveren en exploiteren.

Raadhoven

Raadhoven werd gebouwd rond 1660 op grond verkocht door Joan Huydecoper, een man die fortuin maakte via de VOC. We komen nog op hem terug. Het huis behoorde lange tijd aan de schout van Maarssen. Eind 18e eeuw kwam het in handen van een familie van Hoogduitse (Askenazische) Joden. Dat was bijzonder, want er woonden weliswaar meer welgestelde Joodse families aan de Vecht, maar dat waren bijna allemaal Sefardiem: Joden van Portugees-Spaanse afkomst. Ook daarop komen we nog terug. De Askenazische Izaak Senator verkocht rond 1818 Raadhoven aan jhr. mr. Willem Alewijn (1769–1839) en zijn tweede echtgenote Sophia Maria Agatha Huydecoper tot Nigtevecht (1772–1837). Willem Alewijn stamde uit een gefortuneerde Amsterdamse regentenfamilie. Zijn band met de koloniën lag in het verleden. Zijn vader, Frederik Alewijn (1737-1804), was in 1772 bewindhebber geweest van de VOC. Ook diens oudere broer Dirk Alewijn (1719-1757) had in

1756 die post bekleed. Het bewindhebberschap van de VOC was een lucratieve post wat betreft salaris, (voor)kennis en connecties. Maar een bewindhebber van de VOC was ook verplicht om minstens voor F 6000,- aandelen te hebben in de VOC. Toen de VOC in 1799 failliet ging werden die aandelen omgezet in staatsobligaties die Willem Alewijn waarschijnlijk erfde. Raadhoven kwam na de dood van Willem Alewijn via vererving rond 1850 in handen van jhr. Mr Edward Huydecoper van Nigtevegt (1827-1883) een verre nazaat van de Huydecoper waarmee dit verhaal begon.

Kasteel Bolenstein

Kasteel Bolenstein stamt uit de 14e eeuw. In de 17e en 18e eeuw werd het bewoond door leden van de families Godin en Malapart die beiden nauwe banden hadden met de WIC als investeerders en als bestuurders. Daarna ging het kasteel van hand tot hand. Eigenaar van 1819 tot zijn dood in 1821 was Johannes Fåhraeus (1745-1821**)**. Fåhraeus kwam van het Zweedse eiland Gotland. In 1776 vestigde hij zich als koopman in Amsterdam en ging partnerschappen aan met enkele familieleden die ook kooplui waren in Amsterdam. Het handelshuis Fåhraeus & Swarth, vanaf 1790 Fahreus & Laurin verlegde geleidelijk zijn handelsactiviteiten van Europa naar het Caribisch gebied en handelde in katoen, suiker, koffie en in tot slaaf gemaakte West-Afrikanen. Fåhraeus was van 1793 tot de opheffing in 1795 de laatste directeur van de Sociëteit van Suriname in Amsterdam. De Sociëteit van Suriname was ruim twee eeuwen daarvoor opgericht in 1683. In 1667 had Abraham Crijnssen de kolonie Suriname veroverd op de Engelsen voor de Zeeuwse afdeling van de WIC. Maar Zeeland alleen kon de ontwikkeling van de kolonie niet aan. De WIC, de Stad Amsterdam en de Zeeuw Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck richtten daarom de Sociëteit van Suriname op. Dat samenwerkingsverband slaagde er wel in van Suriname een zeer winstgevende plantagekolonie te maken. Basis van die welvaart was de trans-Atlantische driehoekshandel. Vanuit de Republiek werden goederen naar West-Afrika gebracht. Daar werden Afrikaanse slaafgemaakten ‘ingekocht’ en naar de plantagekolonies in het Caribisch gebied zoals Suriname gebracht. In totaal werden er ruim 213.000 Afrikanen als slaven naar Suriname overgebracht. Zij werden gedwongen om zonder enige vergoeding op de plantages te werken. De tropische producten uit de plantagekolonies werden naar de Republiek gebracht. Vooral rietsuiker was een heel winstgevend product. Toen de Sociëteit van Suriname in 1795 ter ziele ging werd de kolonie Suriname een zaak van de Nederlandse staat.

Doornburgh

De buitenplaats Doornburgh kreeg vanaf 1623 gestalte op grond die ditmaal werd verkocht door Joan Huydecoper. Honderd jaar later, in 1723 tot 1763 was Doornburgh in handen van de familie De Chaves: grootvader Jacob de Chaves, diens zoon Mozes de Chaves (ca. 1693-1759) en diens zonen Jacob en Isaac (of abusievelijk Joost) de Chaves. De familie de Chaves was een van de rijke Portugees-Joodse families die neerstreken aan de Vecht. In de 17e eeuw waren zo’n 2500 Portugese Joden naar de Republiek gevlucht. Daar werden ze niet vervolgd

vanwege hun religie. De Portugees-Joodse gemeenschap gedijde in Amsterdam. Zodanig dat sommigen van hen zich ook een buitenplaats langs de Vecht konden veroorloven. Ook zij zagen een buitenplaats als een goede belegging en wilden net als hun christelijke collega-handelaren hun rijkdom en status etaleren. Veel Portugees Joodse families konden hun rijkdom opbouwen dankzij familienetwerken in het Atlantische gebied. We komen hierop nog terug bij buitenplaats Leeuwenberg. Ook de Amsterdamse De Chaves hadden handelscontacten met een familietak op Curaçao. Deze 'bezat' op het eiland plantages met slaafgemaakten. Voor zover bekend gold dat niet voor de Amsterdamse familie De Chaves. Jacob de Chaves sr., zijn zoon en kleinzonen handelden in koloniale goederen en in aandelen en obligaties WIC én VOC. Daarnaast bezat Mozes de Chaves flink wat aandelen in de Engelse East India Company en South Sea Company. Risicospreiding loonde toen ook al.

Goudestein.

Jan Bal (1541-1624) die zich later Huydecoper noemde, was de vader van Joan Huydecoper (1599-1661). Deze Bal alias Huydecoper sr. investeerde in de eerste Nederlandse koloniale onderneming, de Magelhaensche Compagnie en was een van de oprichters van de VOC. Hij kocht ook een stuk land met boerderij aan de Vecht. Zijn zoon Joan Huydecoper bouwde in 1628 op het land dat hij erfde het buitenhuis Goudestein. Joan Huydecoper was vanaf 1634 bewindhebber van de Amsterdamse afdeling (kamer) van de VOC. Hij maakte ook geregeld deel uit van de hoofddirectie van de VOC, de Heren XVII. Die besliste over de handelskoers, de politiek-militaire koers in Azië en de financiën. Als burgemeester van Amsterdam vormde hij ook een schakel tussen de VOC en het stads- en gewestelijk bestuur. Joan Huydecoper trouwde in 1624 met Maria Coymans (1603-1647) (een zus van Constantia zie Huis ten Bosch). We zagen al dat vader Balthasar Coymans zich net als Huydecoper sr. al vroeg in de handel op Azië stortte en aan de weg stond van de VOC. Joan Huydecoper ontpopte zich ook als een van de eerste grootschalige projectontwikkelaars aan de Vecht. Met zijn in de koloniale handel verdiende kapitaal kocht hij goedkoop schraal boerenland op aan de Vechtoevers. Dat liet hij bouwrijp maken en verkocht daarna de bouwkavels aan gefortuneerde Amsterdammers uit zijn circuit in de hoofdstad of leverde complete buitenplaatsen aan hen. In totaal realiseerde hij in en rond Maarsseveen zo'n veertig kavels en buitenplaatsen. Overigens is de buitenplaats Goudestein zoals wij die kennen gebouwd door Sophia van der Muelen (1720-1793). Zij was getrouwd met Joans achterkleinkind, naamgenoot en tevens VOC-bewindhebber Joan Huydecoper (1693-1752). Tot 1938 bleef Goudestein in handen van de familie Huydecoper.

Museum Vechtstreek (buitenplaats Silverstein)

Buitenplaats Silverstein werd in 1717 gekocht door de Joan Huydecoper (1693-1752) eigenaar van Goudestein en een achterkleinkind van de projectontwikkelaar/VOC bewindhebber. Hij verbouwde Silverstein tot een koetshuis voor Goudestein.

Herteveld

Dirck van Zinnick, een Amsterdamse koopman en familie van Joan Huydecoper (1599-1661), kocht in 1630 grond langs de Vecht en liet daarop naast elkaar twee buitenplaatsen bouwen: Herteveld en Leeuw en Vecht. Net als zijn achterneef wilde hij een buitenhuis verkopen of verhuren. Van 1707 tot 1716 was Herteveld in handen van Hester Ranst (1671 of 1673-1750). Zij was de dochter van Constantin Ranst (1635-1714) en Hester Hartsinck (1636-1683). Haar moeder was de dochter van de directeur-generaal van de VOC in Batavia Carel Hartsinck. Batavia (nu Jakarta) was de hoofdstad van het VOC-imperium in Azië. Daar zetelde de hoogste bestuurder in Azië, de gouverneur-generaal. De directeur-generaal was zijn tweede man. Hesters vader, Constantin Ranst, groeide uit tot een belangrijke VOC-bestuurder. Na plaatsingen op de VOC-handelsposten Tonkin (Vietnam) en Desjima (Japan) was hij van 1669-1673 hij directeur van de VOC-vestiging Hougly (nu Chinsura) in West-Bengalen. Vanuit Hougly zorgde hij onder meer voor de aanvoer van salpeter en opium naar Batavia. In Houghly werd ook zijn dochter Hester geboren. Constantin Ranst klom uiteindelijk op tot de Raad van Indië, die samen met de gouverneur-generaal de regering van de VOC in Batavia vormde. Hij keerde terug als een zeer vermogend man (hij werd geschat op zo'n half miljoen) en behoorde tot de allerrijkste Amsterdammers in de 17e eeuw. Hester Ranst trouwde in 1688 met Jacob Jacobsz. Hinlopen (1668-1698). Hij kwam ook uit een Amsterdams patriciërsgeslacht van handelaren in koloniale waren. Hij werd bewindhebber van de VOC en vanaf 1694 tot zijn dood in 1698 directeur van de Sociëteit van Suriname. In die functie was hij medeverantwoordelijk voor de instandhouding van het plantagesysteem en de slavernij waarop dit systeem draaide. Hester Ranst verhuisde in 1707 van Amsterdam naar Utrecht. Toen zij een relatie kreeg met haar zangleraar onterfde haar vader haar. Maar zij had genoeg geld om in Utrecht het Paushuis te kopen en aan de Vecht de buitenplaatsen Herteveld en Vechtenstein (gesloopt) bij Maarssen.

Leeuw en Vecht

Anna Zinnick, de dochter van Dirck van Zinnick die rond 1630 Leeuw en Vecht liet bouwen, trouwde met Everard Scott (1619-1679). Deze was bankier en koopman, en een investeerder in de koloniale handel. Het echtpaar was eigenaar van de buitenplaats van 1667-1679. Hun zoon Everard (1642-1682) trouwde met Johanna Cornelia Coymans (1642-1715), en verbond zich zo met de VOC- en WIC-top. Hun dochter Anna Maria Scott (1651-1706) erfde in 1679 Leeuw en Vecht. Zij was getrouwd met Jacob Bicker (1644-1700), achterkleinzoon van Gerrit Bicker die net als Jan (Bal) Huydecoper en Balthasar Coymans aan de wieg had gestaan van de VOC. Hun dochter Aletta Catherina Bicker was van 1706 tot 1729 eigenaar van Leeuw en Vecht. Zij was getrouwd met Johan Raye (1660-1712) en woonde tot diens dood permanent op Leeuw en Vecht. De familie Raye had een flink vermogen verzameld in de suikerhandel en -raffinage (suikerbakkerij). Zij behoorde niet tot de oorspronkelijke Amsterdamse regentenfamilies, maar door zijn huwelijk met Aletta Bicker verbond Johan Raye zijn handelskapitaal met het machtige regentendom. Het effect bleek direct: hun zoon Johan

Raye van Breukelerwaard (1699-1737) was van 1735 tot zijn dood in 1737 gouverneur van Suriname.

Vechtoever

Vechtoever, gebouwd door Joan Huydecoper in 1628, was van 1694 tot 1751 in handen van Mozes Machado (aliasAntonius Alvares Machado) (ca. 1643 – 1706) en diens zoon Jacob Hiskia Machado (1686-1751), leden van de Amsterdamse Portugees-Joodse gemeenschap. Antonius Alvares Machado (ca. 1643 – 1706) en diens zoon Jacob Hiskia Machado (1686-1751). Machado sr. had een fortuin verdiend als legerleverancier en -financier van stadhouder Willem III. Maar hij was tevens heel actief in de koloniale handel op de Amerika's en bezat ook de Surinaamse plantage Roode bank. Maar hoe rijk en invloedrijk ook: bestuursfuncties in de WIC of de VOC bleven verboden voor Joden in de Republiek vanwege hun religie. Dergelijke functies waren exclusief voorbehouden aan de protestantse regenten. Maar zoon Jacob Machado werd in 1721 wel hoofdbewindvoerder van de Provinciale Utrechtsche Geoctroyeerde Compagnie. Zo hoopten de andere, christelijke bestuurders meer rijke Portugese Joden als investeerders aan te trekken. Deze Utrechtse Compagnie was een particuliere onderneming, met als doel de aanleg van een kanaal van Utrecht naar de Zuiderzee, niets koloniaals dus. Toen dit plan mislukte, kreeg Machado de schuld en vierde het anti-semitisme in Utrecht hoogtij. Hij moest in 1728 uit het bestuur vertrekken. Maar niet Machado maar zijn collega bewindhebbers bleken zwendelaars. Na een bestuurlijke sanering (Machado werd niet teruggevraagd) probeerde de Utrechtse Compagnie alsnog geld te verdienen in de koloniën. De Compagnie kocht in Suriname de koffieplantage Utrecht met 127 slaafgemaakten, verscheepte ca. 1000 tot slaaf gemaakten en had een suikerraffinaderij in de stad Utrecht. Het leverde alleen maar schulden op en de Compagnie werd in 1752 opgeheven.

Geesbergen

Ook Geesbergen kreeg rond 1650 als buitenplaats gestalte door Joan Huydecoper. Het buitenhuis was van 1714 tot circa 1782 eigendom van de Portugees-Joodse familie Franco Mendes, in de persoon van Isaac en zijn vrouw Esther Franco Mendes. Deze familie had in de 17e eeuw de Nederlandse kolonisten in Nederlands-Brazilië en Nieuw-Amsterdam veel diensten verleend (zie hierna Leeuwenburg en Breuckelen). Nadat beide koloniën verloren waren gegaan trok de familie naar Amsterdam. Zij dankte haar rijkdom o.a. aan aandelen VOC en, net als de familie De Chaves (zie Doornburgh), aandelen van de concurrentie, de Engelse East India Company en de South Sea Company. De Portugees-Joodse gemeenschap was al met al in de 18e eeuw goed vertegenwoordigd aan de Vecht. Dat leidde ertoe dat in 1720 in Maarssen de Portugees-Joodse synagoge Neveh Shalom mocht worden gebouwd, ondanks tegenstand uit kerkelijke kringen. In 1749 werd aan de huidige Machinekade richting Tienhoven, op krap 3 km van Geesbergen, op een privéterrein een Joodse begraafplaats aangelegd, die tot in de twintigste eeuw in gebruik is geweest.

Leeuwenburg

Leeuwenburg, rond 1650 gebouwd door Joan Huydencoper, kwam in 1657 in handen van de Portugees-Joodse koopman David Cardoso. Hij was naar Amsterdam getrokken na het verlies van de kolonie Nederlands Brazilië in 1654. Vanaf 1630 had de WIC het noordelijke deel van de kolonie Brazilië veroverd op de Portugezen. De aantrekkingskracht van de kolonie school voor de WIC in de suikerplantages die de Portugezen in Brazilië hadden opgezet. Om die draaiende te houden raakte de WIC voor het eerst op grote schaal nauw betrokken bij de slavenhandel. Door deze onbetaalde dwangarbeiders kon zij de winst op het 'witte goud' maximeren. In de slaven- en suikerhandel in Brazilië vervulden Portugese Joden met hun familienetwerken een sleutelrol. Het merendeel van hen kwam uit Amsterdam, een kleiner deel bestond uit onder dwang 'bekeerde' Joden die al eerder van Portugal naar Brazilië waren gevlucht. Na de teloorgang van Nederlands-Brazilië in 1654 vertrok een deel van de1500 Portugese Joden in Brazilië naar Nederlandse, Franse en Engelse kolonies in het Caribisch gebied. De meerderheid van de Joodse kooplieden keerde terug naar Amsterdam, zo ook David Cardoso. In 1663 verkocht hij de buitenplaats.

Gansenhoef

Gansenhoef was een van de andere ontwikkelingsobjecten van Joan Huydecoper. Van 1681 tot 1701 was het buiten in handen van de domineeszoon Sybrand Frederik Abbema (1637-1684) en zijn weduwe Catharina Burgers. Abbema's vader, Johan Frederik Abbema (1610–1659) was in 1655 als predikant in dienst van de VOC naar Batavia gestuurd. Hij had zijn gezin meegenomen. Tot aan zijn dood in 1659 werkte hij op Ambon en Ternate. Zoon Sybrand Abbema trad ook in dienst van de VOC en werkte als onderkoopman op Ambon en de Banda-eilanden. Zijn carrière nam een hoge vlucht toen een van zijn zussen trouwde met gouverneur-generaal Joan Maetsuyker, de hoogste man van de VOC in Azië. In 1676 promoveerde Sybrand Abbema tot VOC-directeur in Suratte (India). Suratte was een zeer winstgevende VOC-post waar Indonesische specerijen werden verkocht en textiel en indigo voor respectievelijk de Aziatische en Europese markt konden worden ingekocht. Sybrand Abbema keerde in 1679 als een zeer vermogend man terug in de Republiek, waardoor hij zich de aankoop van Gansenhoef kon veroorloven.

Vrede en Rust

Deze buitenplaats stamt uit de 17^{e} eeuw en kreeg zijn huidige uiterlijk in ca. 1875. Zij werd in de periode 1832-1852 bewoond door Pieter Huidekoper (1798-1852) en zijn vrouw Sara G.M. van Eeghen. Deze Huidekoper (geen familie van de Huydecoper van Goudestein) stamde uit een doopsgezinde handelsfamilie, was marine-officier geweest, assuradeur, Kamerlid van 1841-1842 en burgemeester van Amsterdam van 1842-1849. Zijn vrouw stamde uit de bekende, eveneens doopsgezinde Amsterdamse handels- en bankiersfamilie Van Eeghen. De Van Eeghens hadden voor 1800 gehandeld op Suriname en Curaçao. Zij bezaten ook aandelen in de VOC en WIC en organiseerden beleggingsfondsen (negotiaties) waarmee plantagehouders in Suriname, Berbice of Essequibo-Demerary hun onderneming

konden financieren. Zij profiteerden zo van de slavernij in deze koloniën, ondanks de groeiende kritiek onder doopsgezinden op deze mensonterende praktijk. Na 1840 verlegde het handelshuis de koers naar Nederlands-Indië (zie koloniale wandeling Doorn). Zij bouwden allengs grote belangen op in Indische landbouwondernemingen die produceerden voor de Europese markt. Pieter Huidekoper en zijn vrouw waren niet de enige doopsgezinden met buitens aan de Vecht. Het gedeelte tussen Loenen en Breukelen (waar we niet langs komen) stond wel bekend als de mennistenhemel, afgeleid van de naam van Menno Simons, de leider van de doopsgezinden in de 16e eeuw.

Slangevegt

Slangevegt werd gebouwd in het eerste kwart van de 18e eeuw. In de 19e eeuw kwam het in handen van Leonard Corneille (Kees) Dudok de Wit (1843-1913). Hij was een telg uit een vooraanstaande Amsterdamse familie die vooral handelde in suiker en ook een eigen raffinaderij aan de Lijnbaansgracht exploiteerde. Kees was voorbestemd voor dit bedrijf en werd op studiereis gestuurd naar de suikerplantages van de familie op Java. Maar na een bezoek aan een plantage bij Surabaya hield hij het voor gezien. Zijn studiereis ontaardde in een ruim 3000 lange wandeltocht over Java. Hier ontdekte Kees zijn passie voor het lange-afstandswandelen en werd 'Kees de Tippelaar' geboren. Hij maakte wandelreizen naar China, Japan en Amerika en ondernam veel tochten binnen Europa. Kees beschikte over voldoende tijd en kapitaal om zijn wandeldrift bot te vieren door het familiekapitaal dat hem toeviel. Zijn voorouders hadden niet alleen geïnvesteerd in suikerplantages op Java. De oorsprong van het familiekapitaal lag in het 18e eeuwse Suriname. Daar hadden Everhardus Dudok en Johan Hendrik de Wit grootschalige koffie- en suikerplantages geëxploiteerd, zoals de suikerplantage Oud Bellevue en Mopentibo.

Kasteel Oudaen

Het kasteel dat stamt uit de 13e eeuw was van 1827-1889 eigendom van Gerrit Duuring (1780-1855) en zijn zoon Gerard (1805-1882). G. Duuring & Zoon was in de 19e eeuw een bekend Rotterdams handelshuis en makelaarskantoor in koffie al verhandelde het ook andere koloniale waren. De groei van de firma Duuring liep synchroon met de ontwikkeling van de Rotterdamse haven. Rotterdam noemde zich in de 19e eeuw graag de koffiehoofdstad van Nederland. De firma G. Duuring & Zoon hield ook gedetailleerde statistieken bij van de koffieaanvoer, -aflevering en -voorraden in Nederland, de zogeheten Duuring statistieken. De meeste koffie was afkomstig uit Nederlands-Indië. De bevolking op West-Java was sinds circa 1750 en die in West-Sumatra sinds 1840 gedwongen om op een deel van hun grond koffie te verbouwen ten behoeve van het gouvernement. Vanaf 1830 werd op bijna heel Java de bevolking verplicht om op maximaal 20% van haar landbouwgrond Europese landbouwproducten te verbouwen bij wijze van pacht. Het ging niet alleen om koffie maar ook om indigo, tabak, suiker en thee. De Javanen waren verplicht hun producten af te leveren bij de pakhuizen van het koloniale bestuur. Zij kregen daarvoor een schamel 'plantloon'. Op het vervoer en de verkoop van deze goederen kreeg de in 1824

opgerichte Nederlandse Handelsmaatschappij het monopolie. Het systeem was zeer lucratief voor de Nederlandse schatkist, maar de Javaanse bevolking betaalde de prijs. Zij kampte geregeld met hongersnoden. Pas vanaf 1870 werd het cultuurstelsel, zoals de gedwongen productie werd genoemd, geleidelijk afgeschaft.

Kasteel Nijenrode

Ook kasteel Nijenrode stamt uit de 13e eeuw. Het oorspronkelijke kasteel werd in 1673 tijdens de Franse invasie verwoest, zoals zoveel buitenplaatsen langs de Vecht. In 1675 kwam het nieuwe Nijenrode van de grond door toedoen van Johan Ortt (1642-1701), net als zijn vader een rijke Amsterdamse handelaar in graan en laken. Voorzover bekend investeerde hij niet in koloniale zaken. Maar zijn vrouw, Anna Pergens, met wie hij in 1672 trouwde, bracht als dochter van de rijke WIC-bewindhebber Jacob Pergens, een flink koloniaal kapitaal in. Ook dat hielp om Nijenrode te kunnen herbouwen, niet als moderne buitenplaats, maar in de oude stijl. Anna Ortt-Pergens zou tot haar dood in 1733 van de buitenplaats blijven genieten. Na haar zouden tot 1853 nog vier generaties Ortt het kasteel bewonen. Via hun huwelijkspartners bleef de familie Ortt verbonden met de koloniën. Het is een beetje saaie opsomming maar een goede illustratie van het gezegde ‘geld trouwt geld’, koloniaal geld in dit geval. Johan Ortt II (1685-1740) trouwde in 1715 met Constantia Jacoba Hop (1690–1748) een telg uit een Amsterdams regentengeslacht dat flink investeerde in de VOC en WIC en ook bewindhebbers leverde voor de VOC. Johan Ortt III (1723-1783) trouwde in 1749 met Adriana Huydecoper (1726-1762), een familie die nauw met de VOC verbonden was en bleef. Johan Ortt IV (1755-1814) trouwde met de doopsgezinde Margaretha Feytama (1759-1804). Haar vader en grootvaders waren in de hoofdstad belangrijke handelaren in koloniale waren. Toen Margaretha stierf hertrouwde Johan Ortt in 1809 met Wilhelmina Gijsberta Schroyestein (1784–1848). Zij is de uitzondering, want zij had voor zover bekend geen koloniaal geld. Zij zou tot haar dood op Nijenrode blijven wonen waarna haar stiefdochter, Sara Ortt, er nog kort tot haar dood in 1853 zou resideren.

Vreedenoord

De buitenplaats Vreedenoord werd gebouwd na de Franse inval in 1672. In 1761 kocht Jacob van Loon (1718–1773) het buiten. De familie Van Loon was sinds de 17e eeuw financieel en bestuurlijk nauw betrokken bij de VOC: zijn betovergrootvader Willem Jansz. Van Loon (1537–1618) was net als Jan Bal (Huydecoper) een van de oprichters van de VOC in 1602. Zijn overgrootvader, grootvader en vader waren allen bewindhebber in die organisatie. Zijn oom Jan van Loon (1677–1763), was voor de verandering bewindhebber van de WIC en directeur van de Sociëteit van Suriname. Jacob van Loon trouwde in 1746 met Jacoba Henrietta Bors van Waveren (1717–1759). Zij was de dochter van een VOC bewindhebber, Gerard Bors van Waveren (1691–1769). De familie Bors van Waveren was overigens vanouds meer gericht op de West en leverde bewindhebbers voor de WIC en de Sociëteit van Suriname. Het huwelijk tussen Jacob van Loon en Jacoba Wors van Waveren is een mooi voorbeeld van geslaagde huwelijkspolitiek. Bronnen van macht en inkomsten bleven

daardoor behouden voor een kleine groep patriciërs. Het meest opmerkelijk is eigenlijk dat Jacob van Loon geen functies vervulde bij de VOC of de WIC. Hij was meer een typische rentenier, een populaire leefstijl onder de Nederlandse elite in de tweede helft van de 18e eeuw. Hij werkte niet als zakenman maar leefde van zijn familiekapitaal en grondbezit, vervulde geen openbare functies maar concentreerde zich op het buitenleven op Vreedenoord.

Gunterstein

Het oorspronkelijke kasteel Gunterstein werd rond 1300 gebouwd maar diverse malen vernield, voor het laatst in 1673 door de Fransen. Het werd in 1680-1681 herbouwd door de vermogende Amsterdamse weduwe van Franse komaf: Magdalena Poulle (1632–1699). Zij bepaalde ook in haar testament dat Gunterstein niet verkocht mocht worden en alleen binnen haar familie mocht vererven, wat tot op de dag van vandaag is gelukt. Magdalena Poulles kapitaal kwam voor zover bekend niet uit koloniale bronnen. Maar zij had wel degelijk belangstelling voor de wereld overzee. Zij was namelijk een gepassioneerd botanicus. Zij liet VOC- en WIC-functionarissen – van gouverneurs tot chirurgijns - zeldzame tropische planten en zaden uit Azië, Afrika en Amerika met de WIC- en VOC-schepen naar de Republiek brengen. Dat regelde ze via haar contacten met Amsterdamse regenten als VOC-bewindhebber Joan Huydekoper II (1625-1704) en botanici zoals haar achterneef Jan Commelin, commissaris van de Amsterdamse hortus. De planten en zaden liet ze opkweken in haar verwarmde kassen – een technische noviteit - op Gunterstein. Magdalena's tuinen en kassen trokken bezoekers aan uit heel Europa. Zo zond de bisschop van Londen in 1685 zijn hoofdtuinman naar Gunterstein. Die rapporteerde opgetogen over de tropische kassen en over het suikerriet, de kokospalmen, hibiscus, papaya en tamarinde die hij op de buitenplaats aantrof.

Boom en Bosch

Boom en Bosch, gebouwd in 1673, kreeg in 1680 een nieuwe naam: Ruytervegt. De naam verwees naar de nieuwe eigenaar, Engel baron de Ruyter (1649-1683). Hij was de zoon van de grote Nederlandse vlootvoogd, Michiel Adriaanz de Ruyter. Net als zijn vader was hij in dienst van de marine van de Nederlandse Republiek. Ook deze hield zich soms bezig met koloniale ondernemingen. Dat gebeurde bijvoorbeeld in 1664, nadat de Engelsen een verrassingsaanval hadden uitgevoerd op posten en schepen langs de West-Afrikaanse kust (nu Ghana en Senegal). Doel was het lucratieve handelsmonopolie van de WIC op goud, ivoor en slaafgemaakten te breken. De leider van de Republiek, Johan de Witt, reageerde direct. De Engelse aanval bedreigde een vitale schakel in de trans-Atlantische driehoekhandel, de slavenhandel, uit te schakelen. Daarmee stond het voortbestaan van de WIC op het spel. De Witt stuurde een eskader van 12 oorlogsschepen onder leiding van Michiel de Ruyter naar West-Afrika. De 15-jarige Engel diende als officier in opleiding op het vlaggenschip van zijn vader, *De Spieghel*. Het was zijn eerste zeereis. De Ruyter sr. heroverde van oktober 1664 tot februari 1665 het eiland Goeree (nu Gorée tegenover Dakar) en de

WIC-forten. Hij vernielde of bezette de Engelse kustforten. De acties in West-Afrika vormden de opmaat voor de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667). Afgezien van dit koloniale wapenfeit bouwden vader en zoon De Ruyter een flinke aandelenpositie op in de VOC.

Vecht en Dam

Vecht en Dam stamt uit de jaren na de Franse invasie van 1672. In 1682 werd het gekocht door de Amsterdamse koopman Jan (of Joan) van der Voort (1618-1682), die nog in datzelfde jaar zou sterven. De achtergrond van deze koopman laat opnieuw zien hoezeer zakelijke, inclusief koloniale belangen en familierelaties verstrengeld waren. Jan van der Voort runde een eigen handelshuis en was een passieve belegger in de WIC en de VOC. Dit in tegenstelling tot zijn neven Willem en Jan van het prominente handelshuis Gebroeders van der Voort in Amsterdam. De gebroeders waren grootinvesteerders in de WIC en de VOC en handelden o.a. in wapens voor beide organisaties. 'Onze' Jan van der Voort was rond 1650 getrouwd met Abigael Martensdr. van Halewijn (1622-1691). Zijn vrouw stamde uit een familie die al vroeg grootscheeps had geïnvesteerd in de WIC. Zij was bovendien een aangetrouwde nicht van de kinderloze 'suikertante' Maria de Geer (1620-1703), de dochter van de steenrijke ijzer- en wapenhandelaar Louis de Geer, bijgenaamd de kanonnenkoning. Hij leverde ook aan de VOC en WIC. Jan van der Voort en Abigael Halewijn kregen 13 kinderen. Daarvan waren er in 1683 na de dood van Joan nog zeven in leven, allen erfgenamen van hem en via hun moeder van Maria de Geer. De enige zoon stierf in 1691. De ongetrouwde dochters zouden tot 1735 op Vecht en Dam blijven wonen.

Vecht en Hoff

Vecht en Hoff zoals wij het kennen stamt uit 1873; de oudere versie uit het begin van de 18e eeuw. De buitenplaats was van 1742 tot 1753 in handen van Moses van Eijs (1701-1752) die was getrouwd met jvr. Petronella Anna van Veen ca. 1700-1753. Mozes van Eijs was de een na jongste van de vijf zonen van de Amsterdamse lakenhandelaar Gillis van Eys (1656–1734) en Madeleine Hamal (1644-1723). Drie van hen (Daniel, Jan Nicolaas en Johan Philip) ontpopten zich mede door de crisis in de lakenindustrie in de jaren 1720 tot plantagehouders in Berbice. Berbice was een ten westen van Suriname gelegen Nederlandse kolonie. Pas na 1720 werd zij in ontwikkeling gebracht door de Sociëteit van Berbice, een samenwerkingsverband tussen een groep Amsterdamse kooplui en de WIC. Sinds 1732 werd de nieuwe kolonie opengesteld voor particuliere investeerders. In 1742 waren er langs de rivier de Berbice al 113 plantages in bedrijf. Vier daarvan (Klein Poelgeest, Groot Poelgeest, Abigaël en Magdalena) waren vanaf 1735 ontwikkeld door de drie broers Van Eijs. Zij stuurden vanuit Amsterdam en Leiden de plantagedirecteuren aan. Maar ook Moses van Eijs investeerde in Berbice. Hij was tot 1745 mede-eigenaar van de plantages Oostermeer en Hoffwerk. Hoffwerk was vernoemd naar de buitenplaats Hofwerk aan de Vecht, in bezit van familie van zijn vrouw. In 1745 verkocht Moses van Eijs zijn aandeel in beide plantages aan zijn broer Jan Nicolaas van Eijs. Die zou uiteindelijk Hoffwerk verkopen en de opbrengst investeren in de plantage Het Land in de westelijker gelegen kolonie Essequibo, sinds 1740 in

ontwikkeling. Al het werk op die nieuwe plantages werd verzet door slaafgemaakten. Zij werden met honderden tegelijk uit West-Afrika aangevoerd. Hun werk en leefomstandigheden waren loodzwaar, hun behandeling barbaars. Begin 1763 kwamen de 4.000 tot 5.000 slaafgemaakten in Berbice in opstand onder leiding van Cuffy (ook wel Kofi). Bijna alle plantages vielen in hun handen. Het gros van de ca. 350 plantagehouders en kolonisten vluchtten. De gouverneur met een handjevol soldaten en kolonisten verschansten zich in een fortje aan de riviermonding. Pas toen er eind 1763 zo'n 600 militairen uit de Republiek arriveerden, kon de koloniale orde worden hersteld. 40 Europeanen en 1800 slaafgemaakten kwamen tijdens de opstand om het leven. 40 leiders werden in 1764 op gruwelijke, exemplarische wijze geëxecuteerd.

Queekhoven

Ook dit huis is na 1672 opnieuw opgetrokken. Van 1822-1826 werd het bewoond door het echtpaar Gijsbert Christiaan Bosch Reitz (1792-1866) en Gertrude Kuvèl (1794-1866). Zij was geboren in Paramaribo en daar eerst getrouwd met de jong overleden Marinus Stockel (1792-1813). Van hem erfde zij plantage Beekhuizen. Het echtpaar hield zich in Nederland intensief bezig met Suriname. Hij roerde zich vooral op politiek gebied; zij behartigde hun zakenbelangen. Bosch Reitz probeerde in Den Haag het koloniale landbouwbeleid in Suriname te veranderen. Hij was ook lid van de adviescommissie die zich sinds 1853 boog over de afschaffing van de slavernij in Suriname. Deze commissie adviseerde ook voor de compensatie van de slavenhouders. Bosch Reitz lobbyde namens de Amsterdamse slaveneigenaren fel voor een hoge vergoeding. Door het zakeninstinct van Gertrude Bosch Reitz-Kuvèl bezaten zij en haar man in 1863 nog 628 slaafgemaakten verdeeld over 5 plantages in Suriname. Zij behoorden daarmee samen bij de grootverdieners bij de afschaffing van de slavernij. Uiteindelijk ontvingen ze samen 159.950,- gulden als compensatie, ongeveer 1.866.000 hedendaagse euro. De slaafgemaakten ontvingen niets.

Groenevecht

Dit in de 17e eeuw gebouwde buitenhuis behoorde tot 1787 toe aan de doopsgezinde familie Rutgers. Deze Amsterdamse familie verdiende haar fortuin in de laken- en fluweelhandel. Maar zij investeerde, net als andere leden van de doopsgezinde elite in Amsterdam, ook in de VOC en de WIC. David Rutgers (van Rozenburg 1714–1774) bewoner van Groenevecht van 1757-1774 bijvoorbeeld, had aandelen in beide koloniale organisaties en obligaties in beleggingsfondsen (negotiatie) waarmee plantages in Suriname, Berbice of Essequibo-Demerary dan wel in andere Europees-Caribische kolonies werden gefinancierd. Zoals gezegd (Vrede en Rust) stonden hun religieuze, pacifistische principes investeringen in de oorlogvoerende handelscompagnieën en op slavernij drijvende ondernemingen niet in de weg.

Breuckelen

Op 21 mei 1646 kreeg de nederzetting op het lange Eiland in de kolonie Nieuw Nederland de naam Breuckelen. De kolonie Nieuw Nederland werd, na de eerste verkenningen in 1609, bestierd door de WIC. Ze bestond toen uit niet veel meer dan het dorpje Nieuw-Amsterdam - recht tegenover Breuckelen - op het zuidelijke puntje van het eiland Manahatta (nu Manhattan). Allengs dijde de kolonie uit in de richting van het huidige Albany en Delaware. Dat ging ten kostte van de inheemse bevolking die in bloedige oorlogen werd verdreven. De kolonie draaide op bonthandel en landbouw. Voor dat laatste werden ook op bescheiden schaal slaafgemaakte Afrikanen door de WIC aangevoerd. Nieuw-Nederland lag ingeklemd tussen Engelse kolonies. In augustus 1664, toen inmiddels de strijd om West-Afrika was uitgebroken (zie Boom en Bosch) namen de Engelsen Nieuw-Nederland in. De verovering werd definitief bij de vrede van Breda in 1667. Nieuw Nederland heette voortaan New York, Breuckelen werd Brooklyn. In ruil voor de kolonie New York mocht Nederland dan de net veroverde kolonie Suriname behouden.

Bronnen

Tirtsa Levie Bernfeld en Bart Wallet, *Jews in the Netherlands. A short history* (e-book 2025 openacces)
Tirtsah Levie Bernfeld: 'A Sephardic Saga in the Dutch Republic: The Cohen Pallache Women on Love, Religion, and Social Standing' noot 23', in Y. Kaplan, *Religious Changes and Cultural Transformations in the Early Modern Western Sephardic Communities* (Leiden 2019).
Hans Blom, David Wertheim, Hetty Berg en Bart Wallet (red.), *Geschiedenis van de Joden in Nederland* (Amsterdam 2017).
Geertje Dekkers, De Portugese synagoge, *Historisch Nieuwsblad*, april 2009.
Juliette Donker-Duynstee, 'De 'vorstelijke' kunstopdrachten van Johan Ortt van Nijenrode, *Jaarboekje van het oudheidkundig genootschap 'niftarlake'* (2020) 58-83.
Juliette Donker-Duynstee, De familie Ortt van Nijenrode, dl 2, *Jaarboekje van het oudheidkundig genootschap 'niftarlake'* (2021) 28-72.
Karwan Fatah-Black, *Suriname and the Atlantic World, 1650–1800* (Leiden 2013).
Alberto Feenstra, *Het koloniale en slavernijverleden van de Staten van Utrecht*, rapport Utrecht 2026.
Willem-Jan van Grondelle en Els Vermij: 'Van immigrant tot rijke koopman, de lotgevallen van vier Gotlanders in Amsterdam', *Amstelodamum* 107-4 (2020) 220-237.
Willem-Jan van Grondelle en Els Vermij, 'Johannes Fåhraeus, Amsterdam merchant and representative of the Swedish naturalist Carl Peter Thunberg ', *Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*, 22 (2025), 137–153
Jan Willem Gunning, 'Leeuwenburg en de omringende buitenplaatsen', *Jaarboekje van het oudheidkundig genootschap 'niftarlake'*, (2004) 20-83.
Jan Willem Gunning, 'De joodse begraafplaats bij de Machinekade: een verwarrende Geschiedenis', Periodiek Historische kring Maarssen 48 (2021-2) 45-52.
Willem-Jan van Grondelle en Els Vermij, 'Handelsfirma's en internationale wetenschappelijke netwerken in de achttiende eeuw', in: *Jaarboek De Achttiende Eeuw*, deel 55 (2023) 5–23.
Willem-Jan van Grondelle, 'De boedel van Johannes Fåhraeus op de buitenplaats Bolenstein', *Periodiek van de Historische Kring Maarssen* (2021-4) 143–150.
H.J. den Heijer, *Het slavernijverleden van Zeeland*. Provincie Zeeland, 2023.
Dillon Heuser en Fabiënne Baas, *Het koloniale en slavernijverleden van de rechtsvoorgangers van a.s.r.*, Rotterdam 2026.

Carola Houtekamer en Winny de Jong, 'Zoveel geld leverde de afschaffing van de slavernij de slavenhouders nop', *NRC*, 30 juni 2023.
Koen Kleijn, 'Amsterdamse slavenhouders lobbyen voor compensatie', *Ons Amsterdam*, juni 2023.
Ruud Lambour, 'Doopsgezinden in de slavernij-economie en slavenhandel van de achttiende eeuw: een verkennende inventarisatie', *Doopsgezinde Bijdragen* 48 (2022), 189-209.
Ad Maasinkel red., *De rijksgeschakeerde geschieden van de joden in de Vechtstreek*. *Sporen uit de Mediene* (Maarssen, 1010).
Arie A. Manten en Ties Verkuil sr., *'Een veelzijdig en buitenissig heer'. L.C. Dudok de Wit (Kees de Tippelaar) 1843 – 1913*, Breukelen 1993.
Vladimir Mars, Noes Lautier, Menno Zeeman, *De mooiste netwerkwandelingen, Utrechtse veenweiden*(Delft 2019) (wandeling nr 4 Vechtroute)
John Meilink, 'De familie Coymans, 'godfathers' van de slavenhandel op Spaans-Amerika', *Historiek*, 11 september 2026.
Froukje van der Meulen, 'Op de thee bij Hester Ranst', *Oud Utrecht* (dec 2023) 4-8.
K.A. Ottenheym, 'Philips Vingboons en Joan Huydecoper van Maarsseveen, projectontwikkelaars aan de Vecht, *Oud Utrecht* (1991-10) 131-137.
Ronald Prud'homme van Reine, *Rechterhand van Nederland. Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter*, Amsterdam, 9e dr., 2021.
Sjoerd Ramackers, 'Daniel van Eijs van lakenhandaar naar plantage-eigenaar 1725-1739', *Jaarboekje Vereniging oud-Leiden* (2023) 72-89.
Redactie *Nieuw Israëlitisch Weekblad*, 'Een verwaarloosbaar aandeel', juli 2022.
Marisca Sikkens-de Zwaan, 'Magdalena Poulle (1632-1699): A Dutch lady in a circle of Botanical Collectors', *Garden History* 30 (2002-2) 206-220.
Alex van Stipriaan, *Michiel de Ruijter in het Atlantisch gebied (West Afrika en de Cariben*), EUR, 2015 (http://hdl.handle.net/1765/79338)
Daniel M. Swetschinski, *Reluctant Cosmopolitans: The Portuguese Jews of Seventeenth-Century Amsterdam* (Amsterdam 2000).
J. Zwarts, De oudste geschiedenis der joden te Utrecht, *Oud-Utrecht* (1929)
99–113.
Nationaal Archief, 1.05.05 archief Sociëteit van Berbice, 1720-1795.
Amsterdams archief, DTB en Notariële archieven: invnr 5075-10519 nr 2100-2106; invnr 5075-10539; 5075-10715-127340; 5075-10715-114152; 5075-9258-44411; toegang 172 Archief van de familie Backer en aanverwante families: Van der Voort en Stockmans; toegang 30974, familiearchief Van Eys; '1863, compensatie na afschaffing slavernij', 23 april 2019
Dordrechts archief: Louis de Geer
www.wikipedia.nl (Balthasar Coymans 1555-1634) (Frederik Alewijn) Willem Alewijn)(Jacob Jacobsz. Hinlopen)(Joan Huydecoper, Familie Van Collen, Engel de Ruyter, familie van der Voort)
www.kasteleninutrecht.nl
www.newnetherlandsinstitute.org
www.tacotichelaar.nl/huisonderzoeken/coymans-wic/
www.Stichtingdudokdewit.nl
www.verhaalvanutrecht.nl/verhalen/de-slavernijgeschiedenis-van-de-vechtstreek-in-vogelvlucht
www.historiek.net/cultuurstelsel-nederlands-indie-gevolgen-kritiek/74608/
www.womenhistoryblog.com
www.werkgroepcaraibischeletteren.nl/de-familie-bosch-reitz-en-suriname/ blog van de werkgroep caraïbische letteren, Caraïbisch uitzicht, blog | werkgroep caraïbische letteren, 08/11/2016
www.htrhub/.nl/svb Gerhard de Kok Sociëteit van Berbice.
Leonard Dudok de Wit: alias Kees de Tippelaar. Portret door Hennie Ram, 4 okt 2020, RTV Utrecht (U-tube)
RTV Utrecht Buiten aan de Vecht 7 afleveringen 2026 (U-tube)